

Mentora

Svenska Studiecentralens nyhetstidning 1/2011 Frivilligt på svenska!

Till vilken nytta?

Foto: Pia Pettersson

Bildning och nytta

Lagen om fritt bildningsarbete förutsätter att studiecentralerna samarbetar med å ena sidan det fria bildningsarbetets övriga aktörer och å andra sidan med det formella skolsystemets utbildningsinstitutioner.

Tanken bakom är helt klar, en samarbetsparagraf ingår i alla utbildningsformers lagstiftning och uppenbart är att man med detta vill samordna utbildningarna på det att parallella utbildningar inte erbjuds av skilda utbildningsanordnare på samma ort. Men lika uppenbart är att ett samarbete av denna art förutsätter att vissa gemensamma kvalitetskriterier formuleras och med dem att nyttan av utbildningarna utreds och definieras för att den samordnade verksamheten skall ha en grund att bygga på.

Svenskans "bildning", tyskans "Bildung", engelskans "Liberal education", finskans "sivistys", grekiskans "techne", latinets "artes liberales" med synonymer av alla de slag, är som begrepp svåra att definiera och ringa in. Ännu svårare är det att komma underfund med var gränserna går mellan bildning och utbildning samt mellan formell och informell utbildning. Vi bör kunna ringa in bildningsbegreppet och dess kännetecken på ett sådant sätt att vi kan ha en verklig praktisk nytta av det i vårt fria bildningsarbete och att det kan betjäna oss i vårt samarbete med yrkes(ut)bildningen eller med den examensinriktade utbildningen. Uppgiften är angelägen.

Svårigheten ligger i att förena samhällets krav på systematik i utbildningen med den enskilda studerandes liv, behov och intressen. Den formella skolans läroplaner och prioriteringar representerar det systematiska, som skall motsvara samhällets syn på vad eleven behöver för att i framtiden kunna försörja sig och tjäna samhället bäst. Det fria bildningsarbetets utgångsläge är däremot att en (ut)bildning med fri inriktning skall vara frivillig och utan examenstvång, och den skall uttryckligen stämma överens med den studerandes liv och inte nödvändigtvis med föräldrarnas, lärarnas eller myndigheternas syn på vad som kan tänkas vara viktigt för den studerande. Att faktakunskaper och vetande behövs i livet är självklart, men hur man skall rätta sig efter de studerandes behov och intressen är mindre klart, och hur man skall förena dessa två till en

helhet som för med sig en verklig nytta för alla berörda parter, är en veritabel utmaning!

En aspekt på detta har vi i engelskans begrepp "liberal adult education", som ofta brukar stå för det vi avser med fritt bildningsarbete. Det är ett högst intressant uttryck. Det handlar inte bara om liberal i betydelsen fri, utan även liberal i bemärkelsen bildad. Detta hänger antagligen på något sätt ihop med ordet skola, som ursprungligen stod för fritid, ledig tid, d.v.s. den tid man kunde hänge sig åt de fria konsterna, artes liberales. Artes illiberales, var å sin sida det yrkesvetande arbetarna och slavarerna skulle behärska, inte det de fria männen skulle hänge sig åt. Vår uppgift inom utbildningssektorn i dag är att förena det vi nu kan betrakta som artes liberales med ett läroplansbundet yrkeskunnande och faktakunskaper till en yrkesbildning. I det fria bildningsarbetets historia finns det ett intressant exempel på detta. I Borgå ordnade rektor **Strömborg** i slutet av 1800-talet kvällskurser i allmänbildande ämnen åt studerande vid stadens yrkesutbildningar. Det var denna verksamhet som låg bakom grundandet av Borgå folkhögskola 1889.

"Encyklopedisk bildning" syftar på "all världens bildning" och det var den bildningssyn som i enlighet med humanismens ideal och senare upplysningstidens tankar skulle göras tillgänglig för alla. Ordet encyklopedi betydde ursprungligen ungefär allmänbildning, d.v.s. det vetande som borde ingå i ungdomens allsidiga utbildning. Encyklopedisten **Denis Dideros** encyklopedis fullständiga titel torde ungefär lyda: "Encyklopedi eller förnuftsgrundad ordbok över vetenskaperna, konsterna och hantverken". Och med "konster" avsågs här såväl de sköna konsterna som sådant som navigationskonsten, smideskonsten, boktryckarkonsten, d.v.s. yrkeskunskap, det som antikens greker kallade "techne". Techne betyder dels "att göra och kunna någonting, både hantverksmässigt och konstnärligt" och dels "att förstå och veta i ordets vidaste bemärkelse, att klara av och verkställa, eller att vara förtrogen med någonting". Alltså – att göra och kunna, veta och förstå! Eller som **Mikael Lybeck** har uttryckt det, att ha "--- den högre bildning som vet och tänker, men trivs vid plogen".

Matts Granö

Foto: Pia Pettersson

Mentora kan läsas på nätet på adressen www.studiecentralen.fi

Läser man en roman på tåget på vägen till jobbet för att det berikar ens själ, eller är det endast ett tidsfördriv? Eller hjälper det en att göra ett gott och bildat intryck? Och i så fall – till vilken nytta?

Matts Granö, sid. 4.

- 2 Ledaren
- 4 Bildning – egenvärde och/eller utbytesvärde?
- 7 Glädjen i mångfald
- 8 Platsar du inte?
- 12 En god arbetshälsa är alltid lönt att satsa på
- 14 Vad är nytta?
- 17 Nyttan och nöje i Noux
- 18 Nyttan med projekt
- 20 Värdet i att misslyckas
- 23 Aktuellt
- 23 Sopus
- 24 Lyckan har många verkligheter

MENTORA

Svenska studiecentralens nyhetstidning
11 årgången 2011
Utkommer årligen med 4 nummer

Svenska studiecentralen, centralkansliet
Nylandsgatan 17 B
PB 235, 00121 Helsingfors
Tfn: 09-612 90 70, fax: 09-680 24 25
E-post: kansli@studiecentralen.fi
www.studiecentralen.fi

Matts Granö
chefredaktör
matts.grano@studiecentralen.fi

Walter Fortelius
redaktionssekreterare
walter.fortelius@sveps.fi

Pia Pettersson
layout
pia.pettersson@kolumbus.fi

Catharina von Schoultz
vik. verksamhetsombud (Nyland)
catharina.vonschoultz@studiecentralen.fi

Christine Skogman
adm.sekr./ informatör
christine.skogman@studiecentralen.fi

Frida Westerback
projektledare, De ungas akademi (DUA)
frida.westerback@studiecentralen.fi

Kim Österman
informatör, FSU
kim.osterman@fsu.fi

Anna-Karin Öhman
verksamhetsombud (Österbotten)
Österbottens regionkansli
Rådhusgatan 21 C, 65100 Vasa
Tfn: 06-320 41 50
E-post: vasa@studiecentralen.fi

Beatrice Östman
verksamhetsombud (Åboland)
Åbolands regionkansli
Auragatan 1 C, 20100 Åbo
Tfn: 02-251 60 60
E-post: abo@studiecentralen.fi

Material kan skickas till red.sekr. helst per e-post till adressen walter.fortelius@sveps.fi eller till Mentora, Nylandsgatan 17 B, 00120 Helsingfors. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insänt material.

Omslagsbild: Pia Pettersson

I Arbisbladet skriver rektor Gunborg Gayer om ett besök i riksdagen, där en riksdagsledamot undrade ” - - - om det är sakligt att man med skattemedel bekostar allsköns kurser som i största allmänhet är trevliga”. - - - ”Borde det åtminstone inte gå att visa att samhället har nytta av att människor deltar i kurser som stat och kommun i hög grad betalar!”.

Bildning — egenvärde och/eller utbytesvärde?

Ja, frågor av den arten, och uttalade ur en beslutsfattarens och lagstiftarens mun motiverar frågan om bildningsarbetet i dag verkligen är fritt? **Rektor Gayer** frågar sig vilken den instans är som skall berätta för oss om vad var och en av oss eller samhället har större nytta av att vi skall lära oss för någonting? Resonemanget leder lätt in på tankar som verkligen inte hör hemma i en modern demokrati!

Rätt har hon!

Och förresten – vad då onyttiga men annars bara trevliga kurser? Jag har hört att det i rehabiliteringen av amerikanska krigsinvalida vid sidan av den yrkesmässiga omskolningen ingår systematiskt utövande av tre hobbyer med handledning! Tydligt är den praktiska nyttan uppenbar. Detta är ett initiativ som absolut borde följas upp inom den grundläggande yrkesutbildningen och i den allmänbildande utbildningen och bli en del av läroplanerna inom denna. Här kunde den fria bildningen vara utbildningspedagogiken behjälplig! Och till nytta för alla!

Dessutom börjar det finnas vetenskapliga studier som visar på nyttan av bildningsarbete med fri inriktning. **Jyri Manninens** och **Saara Luukannels** studie från 2008 har redan blivit något av ett evangelium för det fria bildningsarbetets aktörer, och den visar bl.a. att studier inom den fria bildningen bl.a. ökar intresset för fortsatta studier och ett aktivt medborgarskap.

Finns det i dag en beställning på bildning för bildningens skull? Läser man en roman på tåget på vägen till jobbet för att det berikar ens själ, eller är det endast ett tidsfördriv? Eller hjälper det en att göra ett gott och bildat intryck? Och i så fall – till vilken nytta? Hur är det med allmänbildningens utbytesvärde? Att utbildningen har ett utbytesvärde vet vi alla – ett bra skolbetyg kan bytas mot en bra studieplats, ett gott betyg från en yrkesutbildning kan bytas mot en bra arbetsplats. Men bildningen, som sådan? Att läsa? Att lyssna på musik? Att besöka konstutställningar? Att diskutera filosofi? Att känna till den egna folkstammens hjältar ur litteraturen och historien? Ja, var går gränsen mellan informell bildning och formell utbildning? Folkhögskolepedagogiken skulle en gång i världen uttryckligen kretsa kring litteratur och historia och de tidigaste folkhögskolorna i vårt land var i princip realskolor för landsbygdens vetgiriga ungdomar. Och i Finland gavs – i motsats till folkhögskolans hemland Danmark – ofta betyg, där de studerandes kunskaper vägdes på guldväg och betygsattes på en vitsordsskala mellan 4 och 10, för att året i den fria bildningens anda skulle ha sitt utbytesvärde och den studerande skulle tro sig ha en praktisk nytta av sina studier!

Inom det fria bildningsarbetet tog man så småningom avstånd från vitsordsbetygen, över studierna gavs i folkhögskolorna, medborgarinstituten, studiecentralerna och idrottsinstituten ett intyg över genomgångna kurser. I vissa fall kunde de studerandes prestationer evalueras i allmänna

*"Och förresten –
vad då onyttiga men annars bara
trevliga kurser?"*

Foton: Pia Pettersson

verbala utlåtanden. Men i dag har nyttotänkandet lyfts fram och i allehanda sammanhang betonas vikten av validering och av att låta den studerande räkna till goda kunskaper som inhämtats på ett annat sätt än endast via examensinriktade studier i det formella skolsystemets skolor och enheter.

Till vilken nytta?

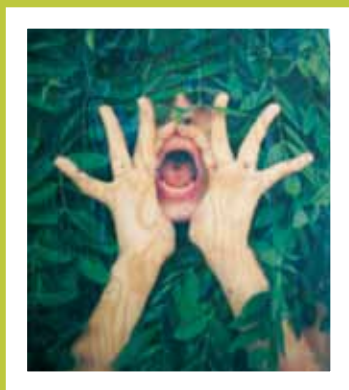
Man kan anse att en allmosa åt en fattig gör större nytta än samma allmosa åt en rik. Översatt till det fria bildningsarbetet skulle detta sätt att resonera innebära att det är större nytta att erbjuda en allmänbildande kurs åt en lågutbildad än åt en högutbildad. Detta synsätt har egentligen redan tagits in i det fria bildningsarbetets statsbidragssystem, där man t.ex. med studiedelar understöder i första hand lågutbildade och arbetslösa och där önskade tyngdpunktsområden i kvalitetsarbetet är invandrarnas språk- och kulturutbildning och utbildning för målgrupper som drar nytta av utbildningsmässig rehabilitering. Detta sätt att resonera är självfallet riktigt men inte fullt så enkelt, för det fria bildningsarbetet kan tillföra även andra målgrupper nytta av olika slag på det personliga och sociala utvecklingsplanet och även i många fall ifråga om det rent branschmässiga kunnandet – även om målgruppens kunskapsnivå är hög. Och det finns naturligtvis en viss arbetsfördelning inom det fria bildningsarbetet, med t.ex. sommaruniversitetskurs för högutbildade och studiecentralkurser för föreningsaktiva.

Frågan är snarare vem som skall slå fast nyttans kriterier om de skall ligga bakom statsandelarna för det fria bildningsarbetets verksamhet. Rätten till bildning skall erbjudas alla, och det allmänna bildningsbehovet skall ligga till grund för – i vårt fall – studiecentralernas bildningsuppdrag. Och ju bättre behovet och uppdraget stämmer överens, dess högre torde bildningsnyttan vara!

Föreningslivet har alltid varit en grund för bildningsbehovet och studiecentralerna har av tradition funnits till för att svara mot de behov som deras bakgrundsorganisationers medlemmar har. Svenska studiecentralen producerar i samarbete med föreningslivet i Svenskfinland 12.000 undervisningstimmar för totalt 25.000 kursister! Det är att svara mot ett bildningsbehov, och bildningsnyttan torde vara uppenbar; föreningskunskap, ledarskap, mötesteknik, bokföring, lagstiftningsfrågor har av tradition varit av central betydelse för det föreningsliv som Svenska studiecentralen skall stöda. Och att föreningslivet är en grund för den nordiska demokratin ifrågasätter väl ingen!

Dessutom bidrar det fria bildningsarbetet till personlighetsutvecklingen och ökar kursisternas sociala förmåga – det branschmässiga kunnandet icke att förglömma eller förneka!

Det fria bildningsarbetet var ursprungligen till konkret nytta för dem som inte hade haft möjlighet till en högre skolbildning. Folkhögskolorna var landsbygdens realskolor, arbetarinstituten gav städernas arbetarklass utbildning

"Vad skall kunna "räknas till godo" och på vilket sätt skall det kunna skrivas in i betyg eller ens i den enskilda elevens CV? "

och folkrörelsernas representanter bereddes möjligheter till studiecirklar och föredrag inom ramen för det som sedermera blev studiecentraler och studieförbund. Det fria bildningsarbetet stod följaktligen ganska nära det formella skolsystemet och kompletterade det på sitt sätt. Uppgifterna blev nya i och med att skolgången med grundskolans införande blev längre och kunde erbjudas alla. I det skedet började det fria bildningsarbetet alltmera ta sikte på personlighetsutveckling och uttrycksförmåga, och konstkurser, skrivarkurser, dramakurser, musikkurser etc. blev allt viktigare.

I dag frågar många studerande inom det fria bildningsarbetet efter nyttan med kurser med fri inriktning: hur skall jag kunna räkna in denna utbildning i min examen på andra eller tredje stadiet? Detta har ställt helt nya krav på kursernas validering, ett arbete som snart sagt alla skolor i dag sysslar med, och som betraktas som nödvändigt men oändligt svårt. Men det intressanta är att studerande vid folkhögskolor själva anser att den utbildning de fått i utbildningar med fri inriktning också har ökat deras branschvisa kunnande. Och samtidigt har man i stort upplagda studier kunnat visa att det finns en bredare nytta av lärandet inom det fria bildningsarbetet.

När det sedan gäller att räkna till godo följderna av studier vid en studiecentral, ett medborgarinstitut eller en folkhögskola blir frågan ännu mera problematisk. Frågorna kan ses ur en massa vinklar. Vilka skall nyttans kriterier vara? Vilka utbildningar är till nytta för samhället?

Och – eller – för den enskilda människan? Vad skall kunna "räknas till godo" och på vilket sätt skall det kunna skrivas in i betyg eller ens i den enskilda elevens CV? Skall även personliga egenskaper kunna räknas till godo? Självfallet, men hur i så fall? Och ännu en gång – vem ställer upp kriterierna? Om vissa egenskaper och kunskaper uttryckligen kan anses vara till större nytta än andra egenskaper, så blir det fria bildningsarbetets frihet ifrågasatt. Och är det ens möjligt att uppnå personlig utveckling och bildning, om man låter sig tvingas att bilda sig, på samma sätt som man kan uppnå en examen vars läroplan man plöjt igenom och utfört allt det som finns nämnt i den vad beträffar mål och uppnådda kärnfunktioner?

Hur långt kan vi sträcka oss i valideringskraven och de uppifrån serverade nyttokriterierna? Skall vi inom det fria bildningsarbetet ta i bruk yrkesprov och kvalitetskriterier som är hämtade från det formella skolsystemet, för att våra utbildningar skall kunna vara till nytta för vårt formella skolsystem. Skall vi producera kurser och moduler för andra stadiet utbildningar?

Nej, det fria bildningsarbetet skall fortsättningsvis vara fritt och ha sitt egenvärde och erbjuda kurser och utbildningar som man söker sig till av fri vilja utan att sträva efter betyg och certifikat! Det är denna frihet vi skall värna om och följaktligen är det denna frihet vi skall lägga till grund för formulerandet av det fria bildningsarbetets kvalitets- och nyttokriterier!

Matts Granö

Glädjen i mångfald

Under min tid som studiese­kreterare och senare verksamhetsombud på Studiecentralen har jag haft förmånen att få jämföra skillnaden mellan att sitta ensam i fem års tid och att jobba med arbetsgemenskap. Jag föredrar att jobba i en arbetsgemenskap.

Arbetskolleger ger mycket tillbaka, man behöver inte ens ha samma arbetsgivare eller arbetsuppgifter, ja faktiskt behöver man inte ens ha samma åsikter. Det är trist att sitta ensam och bara ha sina egna tankar att bolla med.

Under min ensamma tid på kansliet i Åbo måste jag erkänna att jag fick verkliga ”ovanor”. Jag höll inga kaffepauser utan drack mitt kaffe medan jag arbetade vid datorn. Jag gick inte ut och äta för vem tycker om att gå ut äta lunch ensam? Jag gick på ”hämtmat” och åt på kansliet, medan jag läste dagens tidning. Det kanske inte är så farligt, men det är inte heller så jätteroligt. Vad som var värre var att jag ”tog hem jobbet” och min man fick lyssna på dagens tankegångar och intryck när jag kom hem. Med facit på hand kan jag bara konstatera det är hundra procent bättre att ha åtminstone en kollega på samma fysiska arbetsplats än att bara ha sig själv att dividera med. För tillfället är vi tre som dricker morgonkaffe och äter lunch tillsammans. Det gör att de stunderna får ännu ett mervärde.

Trots min ”ensamhet” har jag närmare 30 kolleger runt om i Svenskfinland. Vi jobbar som bekant inte alla med samma målsättning, eller målgrupper, men vi har ett gemensamt och det är att vi jobbar med fri bildning i olika former. Jag

vill också gärna lyfta fram det unika med att få jobba inom ett finlandssvenskt förbund, det att ha arbetskompisar i alla de finlandssvenska regionerna. Svenskfinland kan inte dras över en kam, utan vi får lov att konstatera att vi har språket gemensamt, men att vi lever i helt olika förhållanden. Detta tycker jag är en rikedom som är intressant att lära känna och viktig att ta till vara.

Studiecentralen har haft ett två-årigt ”*Må bra projekt*” för personalen. Efter att projektet tog slut önskade vi från personalens sida att personalen skall träffas minst två gånger per år till gemensamma arbets- och rekreationsdagar. Vi träffas på olika platser i Svenskfinland och jobbar kring teman som berör hela kollegiet. Dessutom strävar vi till att vi skall få uppleva något trevligt och intressant gemensamt, t.ex. något kulturellt på den plats där vi befinner oss.

På så sätt lär vi känna varandra som personer och inte enbart som kolleger. Nyttan med dessa träffar är också att de som är nyanställda får ett ansikte på alla namn som finns på vår personallista. Det är mycket lättare för alla att ha kontakt med olika kolleger över enheterna när man har ett ansikte att referera till över linjerna i det dagliga arbetet.

Arbetsgemenskap ger glädje, inspiration och trygghet när den är som bäst. Nyttan med arbetsgemenskap är också att få ta del av andras erfarenheter, få jobba med kolleger i alla åldrar och att få lära känna varandra både som kolleger och vänner.

Beatrice Östman

I mitt jobb som forskare och även i mitt privatliv försöker jag upprätthålla en hoppfull om ändå inte naiv inställning till mänskligheten och samhället och dess framtid. Denna höst fick min strävan sig en ordentlig törn. Jag fick också tid att fundera på till vilket pris alla omorganiseringar, effektivitetsinsatser och besparingar görs och vem som kunde vinna på dem i längden.

Platsar du inte?

Efter många års studier mitt i livet har jag hittat ett arbete som känns meningsfullt. Det ger mig kreativ frihet och den utmaning jag behöver för att må bra och jag anser det också vara samhällsnyttigt. Men året 2010 visade sig medföra utmaningar som det inte stod i min makt att påverka och när hösten kom var jag ovanligt trött och nedstämd, sov oroligt och hade nästan dagligen migrän – en återkommande påminnelse om att jag måste ändra på min livssituation eller mitt livstempo.

Jag bestämde mig därför för att gå till en läkare för att få hjälp och för att undvika ett tillstånd av total utmattning och utbrändhet. Min närmaste chef och mina kollegor stödde mig och uppmanade mig att beställa tid till arbetsplatsläkaren. Jag ringde upp tidsbeställningen och de talade naturligtvis inte svenska. Jag frågade ändå på svenska för att påvisa att det fortfarande finns finlandssvenskar som i ett försvagat tillstånd inte känner att finska är ett bekvämt språk att få vård på. Jag gick över till finska och då det lyckades, jag fick tid till en läkare på en central läkarstation i Helsingfors.

Min man, på väg till jobbet med bil, gav mig skjuts till Karis. Jag befann mig i ett rätt omtumlat tillstånd. Från barnsben har jag lärt mig att man ska vara hemma i sängen och vila för att bli frisk (så sa doktorn som kom hem på sjukbesök till alla sjuka barn i Ekenäs på 1960-talet). Att i sådant tillstånd ränna 200 km tur och retur – en bilresa på en timme och en tågresa på två timmar om allt går smidigt – verkar sjukt.

Eftersom allt vanligen inte går smidigt när det gäller tågtrafiken på kustbanan blev tågresan tre timmar lång. I Karis meddelade man oss att IC-tåget var försenat p.g.a. ”löv på rälsen” (det var ju september så det borde jag ha förstått). Märkligt är det, tyckte vi som stod och väntade i höstsolen på Stationsbackan, att tågen aldrig förr verkade ha problem med löv på rälsen.

Häpnadens mun

Väl framme på läkarstationen gick allt som smort och läkaren var i tid. När jag sen satt i hans stol berättade jag om mitt år på ett nytt jobb med nya utmaningar och om de många presentationerna på seminarier och konferenser jag hållit, om min mammas plötsliga död i en bilolycka (*”var hände det?”* ville läkaren veta) och om vår situation med osäkerhet när det gäller omorganisering på jobbet. Och hur det påverkar hela mitt arbetsteam och har lett till stress och nya prestationskrav – då avbröt läkaren mig plötslig och frågade *”platsar du inte där?”* och spände förnöjd blicken i mig, som om han efter några minuter kommit på orsaken till mitt besök.

”Nej, jag trivs bra på jobbet och älskar mitt arbete, svarade jag, det är inte därför jag är här”. Jag berättade vidare att jag inte sover bra, har hjärtklappning och andra utmattningssymptom och migrän nästan varje dag. Försökte få fram att jag har jobbat på – men nu är helt slut. Han lyssnade på min historia, på mitt hjärta och tog mitt blodtryck. Hjärtat protesterade mot behandlingen jag utsattes för genom att bulsa ännu hårdare och snabbare och det drev trycket i höjden. Mitt stackars hjärta, som fått i uppgift att representera kroppen hos läkaren idag, försökte få fram att det känt sig stressat den senaste tiden och på olika sätt försökt tala om det för mig. Nu ville det protestera å hela kroppens vägnar för vad jag utsätter det för, inkluderande en lång påfrestande resa till en läkare för att få tillstånd att vila några dagar. Men förgäves.

Läkaren föreslog några prov *”i morgon från kl 7.30, här på labben – oäten, för att kolla vad som orsakar symptomen”.* Han ville alltså ha siffror som bevisar att jag mår som jag upplever det och säger att jag mår. *”Finns det något ställe närmare Ekenäs där jag kan ta proven”* frågade jag. *”Nej det finns det nog inte. Oj, bor du i Ekenäs – då har du en lång resa till jobbet,*

*"Kroppen gick längs den långa korridoren, munnen beställde tid till läkaren,
handen noterade tiden i almanackan och i detta försvagade tillstånd
gick kroppen vidare ut genom dörren, smalt in i folkströmmen på gatan
och fortsatte in genom Stockmanns dörrar."*

Ylva föddes och växte upp i Ekenäs. Hennes föräldrar startade Svalorna i Finland på 1960-talet och var också med och startade en av de första Emmaus-kommuniteterna i Finland, Emmaus-Westervik där också Ylva fungerade som verksamhetsledare i sex år tillsammans med sin man. När det i början av 1990-talet började gå ekonomiskt bra i Finland avtog intresset för att engagera sig för folkrelser och det visade sig svårt att hitta folk som var beredda att jobba för E-W för bara mat, husrum och fickpeng, vilket ledde till att kommuniteten måste stänga.

1996 tog Ylva initiativet till att öppna Emmaus second hand- och rättvisebutik i Ekenäs där hon arbetade i 5 år. Hon har också arbetat som lärare, barnskötare och hantverkare i egen verkstad. Ylva har studerat i Finland, USA, och Sverige och har filosofie magisterexamen från Lunds universitet. Nu arbetar Ylva som forskare på Folkhälsans forskningscentrum och är forskarstuderande vid Göteborgs universitet.

Ylva är gift med Jonathan Lutz och deras barn heter Hannah och Jonas. Hon avskyr människor som är missunnsamma och tycker om Spanarna på Sveriges P1.

det måste vara jobbigt” ”Jo, det är det”, svarade jag. ”Sen bokar du en tid till måndagen till mig så kan vi se vad provsvaren säger och beroende på dem se hur vi sen går vidare”.

Eftersom det bara är onsdag idag undrar jag om det är möjligt att få ett papper som säger att ”jag får vila några dagar”. Till min egen förvåning är det faktiskt så jag uttrycker mig. Vågar inte ens ta ”sjukledigt” i min mun. Socialiserad som jag är av den lutheranska arbetsetiken om att ”*jobba flitigt och vara nyttig på tills döden skiljer oss åt*”. I den världen ska man vara nästan död innan man begär ett sjukintyg och jag är ju ändå tillräckligt frisk för att åka hela vägen till Helsingfors för att besöka läkare! ”Vi väntar och ser vad svaren säger först, sen återkommer vi”, svarade han som är uppvuxen i samma kultur som jag.

Det var en förstummad produkt av den protestantiska arbetsetiken som gick ut från läkarens rum med gapande mun, svaga ben, bultande hjärta och högt blodtryck. Kroppen gick längs den långa korridoren, munnen beställde tid till läkaren på måndag, handen noterade tiden i almanackan och i detta försvagade tillstånd gick kroppen vidare ut genom dörren, smalt in i folkströmmen på gatan och fortsatte in genom Stockmanns dörrar. Väl inne i värmen och ljuset bland föryngringskräm och smilande försäljerskor skakade jag av mig den märkliga tvångströja som lades på min kropp på läkarstationen och vaknade till liv. Varför befinner jag mig här? Jag sökte mig upp till caféet på åttonde våningen, för att sätta mig ner och ta in hela händelseförloppet. Efter att ha fått litet sallad på min tallrik – måste först välja mellan liten, mellanstor eller stor tallrik och en ingrediens från varje kyldisk – kunde jag sätta mig ned och i lugn och ro fundera på vad som egentligen hade hänt. Då blev jag arg! NEJ vi återkommer nog inte på måndagen! Det var en sak som var säker.

Var jag inte berättigad till att må som jag mådde fast jag mådde så?

Jag bearbetade domen – att fortsätta jobba i den anda jag är fostrad i, försöka stå ut och så småningom möjligen må bättre igen och få tillbaka livs- och arbetslusten. Det kändes tungt och tankarna gick till alla de vänner, bekanta och

obekanta som bränt ut sig och de långa sjukdomstillstånd och sjukledigheter och till och med arbetsförmåga som de resulterat i. Litet senare hade jag ändå en tid till min mig-ränläkare som jag känt i många år och som jag upplever inte bara är en skicklig läkare utan också en ovanligt vis människa. Ledsen, besviken och upprörd sjunker jag ner i läkarens besöksstol och berättar om min arbetssituation och om mitt tillstånd och om arbetsplatsläkarens oförståelse attityd och arrogans. Han lyssnar uppmärksam och jag känner lättnad över att bara få häva ur mig allt åt någon som inte tvivlar på min berättelse och verkligen lyssnar och försöker förstå. När jag är på väg ut ur hans mottagningsrum säger han oväntat ”men jag kan skriva sjukintyget åt dig”. Det hade inte ens fallit mig in att fråga. Jag hade kanske själv börjat tvivla på att jag var värd sjukledigt om inte min sjukdom kunde bevisas med siffror.

Jag tog laboratorieproven på ett privatlabb och alla prov visade sig vara normala. Var jag inte berättigad till att må som jag mådde fast jag mådde så? Var jag alltså inte berättigad till den sjukledighet som faktiskt gav mig tid att tillfriskna, eller borde läkare lita på patienters berättelser och inse att det inte alltid går att mäta illamående i siffror?

Att jag nu ändå fick pusta ut några veckor har jag alltså inte kommunal- eller arbetsplatshälsovården att tacka för. Jag fick inom mindre än en månad tillbaka glädjen och inspirationen i jobbet och den nyfikenhet och upptäckarglädje som lockat in mig i forskarjobbet från början. Vilan och stödet jag fick hjälpte mig också att inte drunkna i omorganiseringsproblemen på jobbet och byråkratin, som höll på att ta kål på mig. Jag hade turen att ha kloka personer i mitt liv och bland dem en läkare som har en human syn på människan och hälsan och känner mig så väl att han vet att jag brinner för mitt jobb och inte begär ledigt om jag inte verkligen är i stort behov av vila och avkoppling. Tyvärr agerar många (men tur nog inte alla) av de professionella vi stöter på i sjukvården och i arbetslivet som lydiga kuggar i ett samhällssystem som till vilket pris som helst ska hålla oss i arbetsför ålder springande med kryckor på ekorrhjulet tills vi faller av en vacker dag.

Järnburens brist

Som sociolog kan jag inte motstå frestelsen att dra paralleller mellan min tur i hälsovårdssvängen, omorganiseringar på mitt jobb (som visade sig vara en de främsta av orsakerna till mitt illamående) och den järnbur sociologen **Max Weber** menade att vi alla idag lever i. Denna järnbur, menar han, är uppbyggd av byråkratiska organisationer som är baserade på effektivitet, byråkratiska processer, kapitalism, opersonligt bemötande och målinriktad rationalitet och allt mindre på mänsklighet, värderingar och känslor: Ett system med opersonliga institutioner som satt oss i järnburar skapat för att ge mycket makt till ett fåtal individer som i sina händer har kontrollen över våra liv och vårt välbefinnande. I ett sådant system finns det få alternativa vägar och ingen frihet att ta egna beslut och göra egna val – vi blir istället kuggar i ett snabbt växande organisationsmaskineri utan klara värderingar och humanistiska mål. Därför kan systemet snarast motverka vårt välbefinnande.

I mitt jobb som forskare och även i mitt privatliv försöker jag upprätthålla en hoppfull om ändå inte naiv inställning till mänskligheten och samhället och dess framtid. Denna höst fick min strävan sig en ordentlig törn. Jag fick också tid att fundera på till vilket pris alla omorganiseringar, effektivitetsinsatser och besparingar görs och vem som kunde vinna på

dem i längden. Fast vi är ett samhälle med toppmodernt hälso-systemet, vars syfte det borde vara att ta hand om, stöda och skydda individen, blir resultatet ofta det motsatta – ett system byggs upp som hotar människors hälsa och välmående. Jag frågar mig samma fråga som Weber en gång gjorde: kan ett sådant system gagna individen, samhället och miljön på sikt?

Jag hörde nyligen att krig av någon har kallats ”fredsframbringande insatser” – det är lika sant som att den sjukliga utveckling illustrerad i denna artikel kan kallas ”hälsoframbringande insatser”. Men lika litet som jag tror på att krig frambringar fred tror jag att dagens samhällsmaskineri leder till en hållbar utveckling och frambringar hälsa, livskvalitet och välfärd. Samhället bärs idag upp av människor i kläm. Hur ska beklämda människor orka jobba för att förändra samhällsstrukturerna till att bli mera humana och hälsobringande?

Tur nog är vi inte enbart en passiv produkt av samhällets sociala och kulturella strukturer utan även skapare av dem. Vi kan låta oss inspireras av humanistiska tankar och idéer runt oss, vila i närståendes uppbackning och följa kloka läkares ordinationer för att i vår tur få mod och kraft att skapa organisationer där humana värderingar och mål genomsyrar hela organisationen och där man förvaltar, stödjer och vårdar det mänskliga.

Ylva Rancken-Lutz

Arbetshälsochef Minna Lundström hjälper Veritas kunder att må bra.

En god arbetshälsa är alltid lönt att

Svenska studiecentralen har under flera års tid samarbetat med Veritas och arbetshälsochef **Minna Lundström**. Först genomfördes ett *Må bra*-projekt för studiecentralens egen personal. Näst i tur var *Hälsa3*-projektet som startade som ett pilotprojekt i Österbotten 2010 och nu får sin fortsättning i *Nyland 2011*. Projektet fokuserar på arbetshälsa i organisationerna och förverkligas i samarbete med Folkhälsans förbund. Mentora ställde Minna Lundström några frågor angående arbetshälsan och nyttan av att satsa på personalens välmående.

Varför har Veritas valt att satsa på arbetshälsa?

Veritas Pensionsförsäkrings basprodukter är lagstadgade pensionsförsäkringar för arbetstagare och företagare. Vid sidan av dessa produkter erbjuder vi även stöd inom finansiering, yrkesmässig rehabilitering och arbetshälsa. För att stöda våra kundorganisationer i deras arbete för en god arbetshälsa och sund arbetsgemenskap har vi utvecklat ett program vi kallar *Veritas Avanti*.

Vår bransch har som mål att förlänga arbetskarriärer och därigenom minimera behovet att använda våra gemensamma pensionsmedel till för tidiga pensioneringar. Det här målet kan vi uppnå genom att stöda människor att orka och vilja arbeta längre och ge våra kundorganisationer de verktyg och hjälpmedel som behövs för detta.

Vad är utmaningarna i dagens arbetsliv då man ser till arbetshälsan?

Alla i arbetslivet står framför stora utmaningar. Arbetstakten är hektisk och det finns inte i samma mängd ersättande arbetsuppgifter som tidigare för att sysselsätta dem som har problem med arbetsförmågan. Den snabba IT-utveck-

lingen har kommit för att stanna och långa arbetsförhållanden ersätts av korta.

Större delen av de finländska företagen är små- och medelstora företag och i dessa finns det nödvändigtvis inte någon avdelning eller specifik person som enbart kan fokusera på personalfrågor eller personalens välbefinnande.

På vilket sätt kan arbetsgivarna stöda och främja arbetshälsan?

En arbetsgivare som funderar på hur man på bästa möjliga sätt skall ta väl hand om sin dyrbara resurs, personalen, har redan kommit en god bit på väg. När viljan att utveckla och förbättra finns, är det betydligt lättare att lyfta katten på bordet och hitta utvecklingsbehoven och goda lösningar för den egna verksamheten.

Arbetet för en god arbetshälsa är inte ett kortvarigt projekt. Det är en fortlöpande process, där arbetsgemenskapen med jämna mellanrum skall utvärderas och nya lösningar skall planeras och förverkligas. Vi talar om ett arbete som egentligen aldrig blir helt färdigt och därför för den med sig nya intressanta utmaningar för oss alla.

Vilket ansvar ligger på arbetstagaren när det gäller arbetshälsan?

Människan är en helhet och vi ansvarar alla för vårt eget och arbetsgemenskapens välbefinnande. Främjande av arbetshälsa är ett arbete som ingen kan göra ensam.

Det räcker inte med att vi bara fokuserar på det som sker på arbetet utan det är viktigt att betrakta oss människor som en helhet och kunna hitta energi och kraft på olika håll. För vissa är det familjen och för andra är det motion eller kultur. Det är viktigt att kunna hitta en bra balans för att uppnå en fungerande helhet.

satsa på

På vilket sätt stöder ni arbetsgivarna?

I Veritas Avanti har vi delat upp arbetshälsa i fyra delområden: ledarskap, kompetens, livskontroll och en hälsosam och säker arbetsplats och det är utgående från dessa vi lagt upp programmet. Vi vill vara en partner som kan hjälpa våra kunder i att rent konkret bygga upp de processer som behövs för att stöda en god hälsa på arbetsplatsen.

Av Veritas kan man få verktyg och praktiska råd för att exempelvis ordna en motionskampanj, material för styrning av arbetshälsan, anvisningar för en trygg och säker arbetsplats med mera.

Vad menar ni med en trygg och säker arbetsplats?

Det är en arbetsplats där man förebygger och motverkar arbetsolycksfall och andra fysiska och psykiska olägenheter som härrör från arbetet eller arbetsmiljön. Här finns fungerande arbetsskyddsrutiner och man arbetar på ett sätt som stöder en god hälsa. De anställda känner till sin arbetsmiljö och vet hur man uppmärksammar och tar till tals vad som ska göras då eventuella brister observeras

Vad är samhällsnyttan av dessa insatser?

En god arbetshälsa är alltid lönt att satsa på, oberoende om vi är företagare, arbetsgivare eller arbetstagare. Genom den arbetshälsoverksamhet som sker i pensionsbolagen styr vi på ett ändamålsenligt sätt användningen av pensionsmedel. Samhället får ett stort stöd i form av hållbara strukturer både inom området för arbetshälsa och inom pensionsskyddet som är en väsentlig del av socialskyddet i Finland.

Catharina von Schoultz

Foto: Jammu Saari, Veritas Pensionsförsäkring

Vad är nytta?

I ett samhälle med obegränsade resurser hade ordet nytta knappast fått den betydelse det har idag, då man inte kan slå upp en tidning utan att stöta på begreppet. Då beslut skall fattas och prioriteringar måste göras är det viktigt att veta att besluten blir rätt, att de är de förhållandevis bästa och att utfallet blir till största möjliga nytta för den de berör. Men vad är nytta? Kan man mäta nytta? Kan man jämföra olika nyttor och hur vet den som skall fatta beslut att nyttan är den största möjliga? För vem?

De här frågorna fick oss på Studiecentralen att vilja gå lite djupare i ämnet och försöka få klarhet i vad begreppet nytta egentligen innefattar och betyder. Vi bjöd in **Jan Otto Andersson**, nationalekonom vid Åbo Akademi och filosof **Kim Wikström** till ett, som det visade sig, mycket intressant samtal.

Hur definierar man nytta?

Jan Otto Andersson (JOA): Enligt nationalekonomisk grundteori utgår man ifrån att varje individ eller hushåll har en nyttofunktion. Nyttan skrivs matematiskt som en funktion av x_1 , x_2 , x_3 till x_n . x står för sådant man kan köpa på marknaderna. Man utgår alltså ifrån att man har nytta av det man skaffar sig i konsumtionssyfte. Om man vill visa sig mer sofistikerad låter man x stå för vad som helst som kan påverka en individs nytta. Man kan t.o.m. tänka sig att de enskilda nyttofunktionerna också är interdependenta, alltså beroende av varandra. T.ex. kan min nyttofunktion påverkas negativt av att grannen köpt en bättre bil än jag och det här gör funktionsystemet matematiskt mycket svårt att behandla. Därför försöker man undvika alla sådana här saker som kan försvåra den matematiska behandlingen av nyttan. Teorin utgår dessutom från att människan är en s.k. homo economicus, en rationell individ som ser till egna intressen och inte bryr sig om hur andra har det – en individualistisk rationell hedonist.

Är det utgångspunkten?

JOA: Ja, om man riktigt pressar teoretikerna kan de gå med på att människan nog inte är sådan, inte så rationell. Men en standardekonom utgår från en väldigt matematiserad syn – ofta så komplicerad att det är svårt att hänga med.

Måste nyttan ur ekonomisk synvinkel alltså vara matematiskt beräkningsbar?

JOA: Det här har ursprungligen att göra med utilitarismen och då i den formen att nytta är någonting mätbart. Utilitarismen säger att det etiskt eftersträvsvärda är största möjliga nytta eller lycka för största möjliga antal människor. Det förutsätter att du kan jämföra nyttor, att du kan mäta dem. Man introducerade begreppet gränshnytta och enades kring att det är självklart att om du t.ex. ger 100 EUR åt en fattig så är det större nytta än om du ger 100 EUR åt en rik person. En maximering av nyttan

enligt det här synsättet borde alltså leda till en radikal utjämning av inkomsterna i ett samhälle t.ex. Den tolkningen och särskilt de följder den skulle leda till väckte inte så stor popularitet så istället bestämde man att nytta är något helt subjektivt, att det inte går att jämföra nyttor mellan olika människor. För att komma vidare införde man begreppet paretooptimalitet, också kallad ekonomisk effektivitet. Via den kan man försöka bedöma om en aktivitet är nyttig ur samhällets synvinkel eller inte.

Vad säger filosofin?

Kim Wikström (KW): Jag har ingen färdig definition, men vill gärna bredda perspektivet lite. Vad som är nytta kan för en och samma person vara olika beroende på situation. En konsthandlare t.ex. kan se på nyttan av sina tavlor på olika sätt beroende på sammanhanget. I affären vill han sälja dem för att kunna försörja sig, tavlorna ger honom ekonomisk nytta, men när han kommer hem och ser på en tavla som han har köpt för en massa pengar är pengarna inte nyttan med tavlan. Den tillför honom något som han skulle sakna om han inte hade den.

En av orsakerna till att den här diskussionen kring nytta är aktuell för oss inom den fria bildningen just nu är att vi känner att våra ideal kring bildning som en fri process tillgänglig för alla och med tonvikten på helheter i motsats till specialisering håller på att naggas i kanterna av ett starkt ekonomiskt nytto-tänkande på statligt håll. Vi måste bevisa, gärna kvantitativt, att vår verksamhet är samhället till nytta och därmed existensberättigat och värt de statliga stöd vi får.

JOA: Det är ju inte till skada att kunna bevisa nyttan med sin verksamhet. Körsång t.ex. kan påvisas ha vissa nyttiga effekter, t.ex. hälso- och sociala effekter. Antalet körer i en kommun används ibland som ett mått på kommunens sociala kapital, vilket inte är helt dumt. Det är förstas omöjligt att sätta en prislapp på effekterna. Man kan ju låtsas och sätta siffror på det ena och andra, men de är inga absoluta sanningar. Man ska nog akta sig för att gå med i den här rulljansen där man skall försöka bevisa att nyttan är större än kostnaden. Det går så förskräckligt lätt att fuska här.

KW: Spontant tänker jag att när det handlar om att fördela gemensamma medel, så måste det ske på ett sådant sätt att de kommer till största möjliga nytta. Då måste alla som

*”Fria bildningen skall värna om sin frihet,
där det finns utrymme att pröva och också misslyckas.”*

vill ha del av dem på något sätt kunna redovisa och redogöra för vad de gör på ett sätt som är begripligt för den som skall fatta beslut om fördelningen av medlen. När jag som företagare ordnar en kurs för t.ex. lärare är jag väldigt noga med att få feedback efter kursen och att jag får den dokumenterad så att jag i efterhand kan uppvisa resultat. Det är så jag säljer nya kurser och utan försäljning ingen fortsättning. Min personliga erfarenhet från fria bildningen är att det där nog är ganska skralt med redovisningen.

Den här kritiken är säkert befogad och vi arbetar idag mer med kvalitetsfrågor och utvärderingsmetoder än tidigare. Men kan man utvärdera allt och hur gör man?

JOA: Det får ju inte bli så att mer tid och resurser går åt till redovisning och kontroll än till själva verksamheten. Risker är också att det uppstår misstroende – att det påverkar stämningen negativt om utbildare t.ex. går omkring med känslan av att vara misstänkt för att man kanske inte anstränger sig tillräckligt. I affärsvärlden har man ofta pengar som måttstock och följaktligen satsar man på det som ger vinst och lägger ner det som inte gör det. Men i ickevinstorienterade verksamheter, som undervisning i allmänhet är, är det svårare.

Men varför känns det viktigare idag än tidigare att utvärdera - att bevisa sin nytta?

KW: Vi har idag ett väldigt dyrt samhälle, det är dyrt i drift. Man tvingas mäta saker för att välfärden skall fungera. Jag ser det som en större socio-ekonomisk problematik. Av någon orsak vill vi ju spara pengar och det har blivit dyrare att upprätthålla saker som tidigare gick att hålla igång. Vad det beror på vet jag inte – är det för att det finns för mycket människor och för lite inkomster? Att Finlands industri inte genererar tillräckligt eller vad är det som finns i bakgrunden? Vad har plötsligt blivit dyrare, har det skett en förskjutning?

JOA: Man brukar tala om Baumols sjuka. **William Baumol** skrev en artikel på 60-talet i USA där han frågade sig varför den ena efter den andra av New Yorks symfoniorkestrar lades ned för att de blev för dyra i drift. Han kom fram till att alla verksamheter där man inte kan höja produktiviteten blir relativt sett dyrare på sikt. Om du har ett samhälle där arbetsproduktiviteten stiger med i snitt 2–3% per år och därmed också reallönerna med 2–3% och man vill att också symfoniorkestern skall få mera betalt än förut trots att de inte kan spela snabbare än förut, så betyder det att det blir relativt sett dyrare och dyrare att ha en symfoniorkester. Du måste ta mer och mer i skatt om verksamheten är offentligt finansierad för

att kunna täcka de ökande lönekostnaderna i.o.m. att inte produktiviteten ökar. Det samma gäller de flesta personliga tjänster. Många är finansierade av det allmänna. Deras relativa pris stiger i förhållande till olika industriellt producerade tings värde. Det lönar sig att, om möjligt, ersätta människan med en automat eller robot. Men om man ändå vill ha mänsklig vård och man vill att någon skall ta hand om barnen på dagis så måste man ju betala ungefär samma lön åt vårdaren som åt en industriarbetare som producerar tio eller tusen gånger mera jämfört med för hundra år sedan. Det gör att väldigt många av de här tjänsterna relativt sett blir dyrare och dyrare. Det här gäller också undervisningstjänster i högsta grad, trots att man försöker automatisera dem. Dessutom finns det annan forskning som visar att när medborgarnas inkomster stiger så ökar efterfrågan på saker som t. ex. hälsa, kultur, trygghet och bra miljö. Saker som ganska ofta finansieras av det allmänna. Det blir en press på det allmänna att möta de här ökade behoven.

Konkurrensen om resurserna är alltså hård – hur skall fria bildningen överleva, eller skall den?

JOA: Historiskt har många av studieförbunden i vårt land varit kopplade till samhällspolitiska och ideella rörelser. Förbunden spelade en viktig roll för rörelserna och gav dess medlemmar möjlighet att få en utbildning och möjlighet att delta i samhällsaktivitet – se t.ex. på arbetarförbundens folkhögskolor. Idag minskar rörelsernas medlemmar i antal och därmed deras betydelse, det finns idag andra vägar att gå för att skapa sig en position i samhället. Nu är det kompetens och examen som räknas, vilket har lett till att den tidigare raison d'être för den här verksamheten har råkat i kris. Det finns inget uttalat medborgaraktivitetstänkande idag längre.

Behövs medborgaraktivitet?

JOA: Det tror jag absolut. Och det är där jag ser er nisch idag. Medborgaraspekten måste fram, det räcker inte att säga att ni utbildar eller bildar. Konkurrensen i utbildningssektorn är idag benhård och effektivitetstänkandet starkt.

KW: Fria bildningen skall värna om sin frihet, där det finns utrymme att pröva och också misslyckas. Den skall inte knyts till samma nyttokriterier som de linjer som har en examen och mer styrd verksamhet utan skall fortsätta arbeta för öppenhet. Men hur nyttan med den här öppenheten skall värderas, hur den rent konkret skall mätas, är en viktig fråga som borde lyftas fram starkare i debatten.

Catharina von Schoultz

Nytta och Nöje i Noux

Föreningen Nytta och Nöje i Noux r.f. grundades redan 1906. Det första mötet under eget tak hölls 1907 i klubbhuset som fick namnet Stenhalla.

Konserter, teaterföreläsningar, sommarfester och en traditionell julfest har under årens lopp hört till hörnstenarna i föreningens verksamhet. Den egentliga ungdomsverksamheten har under åren gått upp och ned med barnantalet i byn.

Föreningen för Nytta och Nöje är idag medlem i Esbobygdens Ungdomsförbund och via det medlemskapet har man samarbete med andra byars ungdomsföreningar. Teaterverksamheten förverkligas idag via Finns sommar-teater med medlemsföreningarnas gemensamma krafter.

I tidiga årsberättelser framgår med tydlighet att teatern haft en framträdande roll för byns barn, ungdomar och också de vuxna. För en del av medlemmarna har amatörteaterengagemanget lett till att teatern blivit ett yrke. Den nytta föreningen utgör för sammanhållningen mellan byns svenskspråkiga

befolkning är mycket betydelsefull. Inkörsporten för många är att delta i den årliga julfesten med traditionellt program. Nämnas kan att julevangeliet i många år lästs av en person som nu är över 90 år gammal.

Den nytta och det nöje föreningen har för oss orsbor med svenska som modersmål handlar inte bara om sammanhållning utan också om en hembygdskunskap som hålls vid liv genom föredrag och vandringar med äldre Nouxbor som guider och sakkännare på bygdehistoria både vad gäller namn på hemman och personer som verkat i byn.

Naturen i Noux avnjuts vid gemensamma skidturer och skogsvandringar och i tidigare skrifter kan man läsa att man rört sig tillsammans också på Noux Långträsk.

Föreningslokalen Stenhallas underhåll utgör en även sammanhållande länk för föreningens aktiva medlemmar. Den aktivaste verksamheten på Stenhalla har under de senaste åren varit vävning av textilier av en grupp äldre damer.

Gunilla Bäckman

Fotografierna är tagna av Kaj Bäckman och teckningen är gjord av Lars Kusénius 1981.

Nyttan med projekt

Kopieringsmaskinen blinkar. Stopp i indragningsmekanismen!
Förbenade nitar i verifikaten! Ibland undrar vad man håller på med?
Står en halv dag och river upp verifikat och kopierar dem till en
projektredovisning... Till vilken nytta?

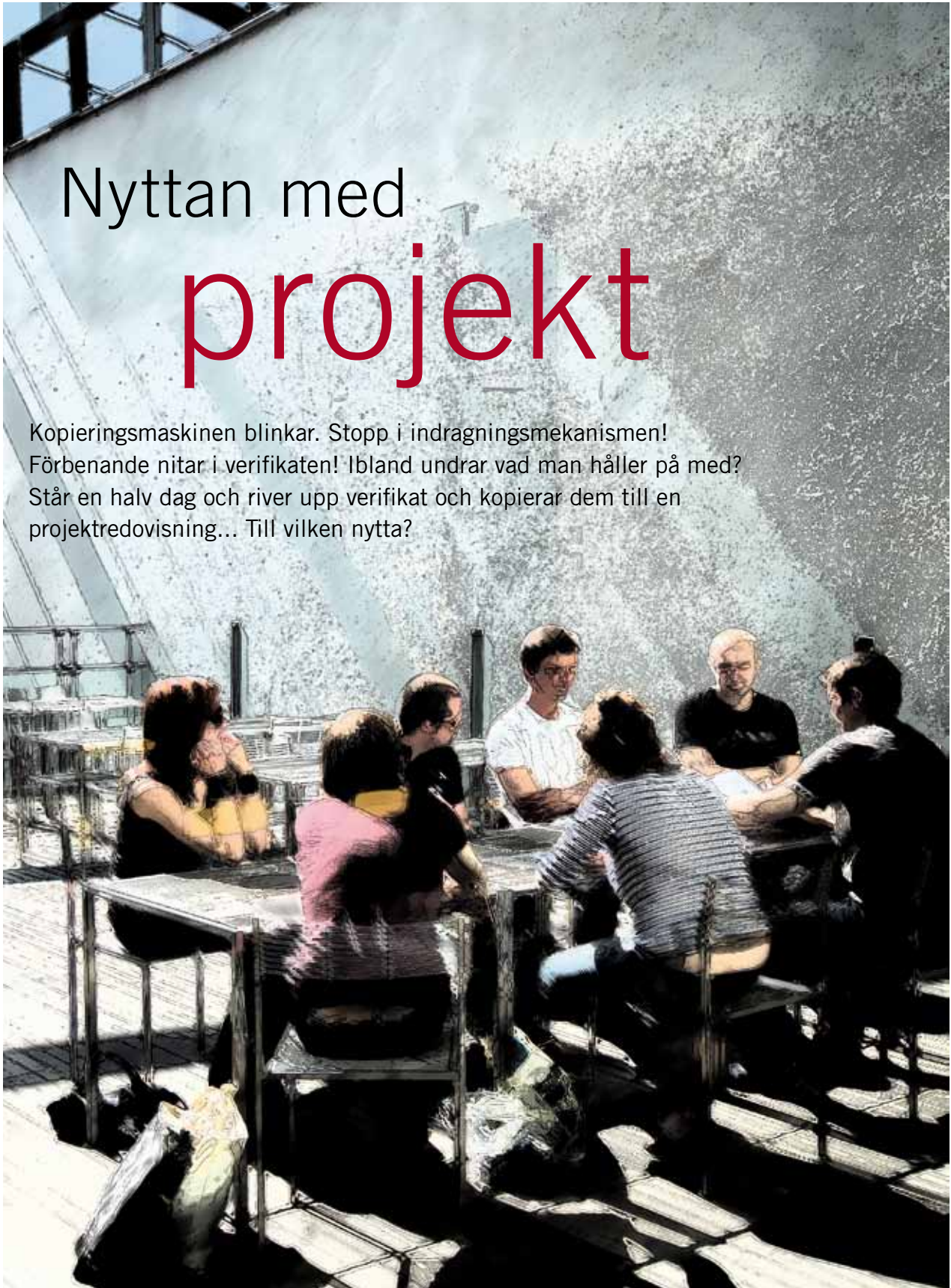

Foto: Pia Petterson

Svaret är i detta fall självklart. Till den nytta att Studiecentralen skall få projektunderstöd för det som man lagt ut på projektet förstås. Den som sitter på pengarna har alltid makt. En bristfällig redovisning = inga pengar. Så det är bara till fixa bort niten och fortsätta med kopieringen.

Men till vilken nytta är då projektet som jag håller på att redovisa? För vem eller vilka och varför? Och varför har Studiecentralens så mycket projektverksamhet? Sedan medlet av 1990-talet har Studiecentralen förverkligat över 100 projekt. Med projekt menar jag i detta sammanhang projektverksamhet som finansierats helt eller delvis med stöd av utomstående part.

Utgångspunkten är väl alltid att det skall vara någon nytta och syfte med ett projekt. Men ibland kan man kanske inte se någon annan mätbar nytta av projektet än att en person åtminstone fått arbete och lön för en tid. Alla projekt har således åtminstone en ekonomisk nytta för någon. Och en viss stimulerande effekt på samhällsekonomin. Men att nyttan riktas till de organisationer som finansierar eller förverkligar är inte självklart. För att inte tala om svårigheterna med hur man skall mäta nyttan? Om detta problem mera på annat håll i denna tidning.

Längdens nytta

Jag vågar dock påstå att Studiecentralen kan stoltsera med både resultatet och nytta av de flesta av sina projekt. Svenska studiecentralen har just nu 28 anställda. Utan projektverksamhet skulle vi vara högst 7-8 stycken. Tack vare att vi via budgetmedel från Svenska folkskolans vänner kan klara själriskandelen i projekten och genom att SFV vid behov kan garantera likviditeten är det möjligt med en så omfattande projektverksamhet. Etablerad verksamhet som våra arbetsverkstäder och De Ungas akademi har alla börjat som projekt och fortfarande fungerar de i princip som projekt. Om största delen av finansieringen besluts årligen. Men finansierarna, i detta fall stat, kommuner och fonder, har varit nöjda och fortsatt att finansiera verksamheten. Såväl i verkstäder som i DUA är det också lätt att i siffror påvisa hur många personer man stött, hjälpt och utbildat under verksamhetsåret. Vi har helt enkelt gjort nytta!

Mera problematiska är kanske våra projekt kring landsbygdsutveckling. Projektverksamheten för SSC inleddes ju i och med Finlands inträde i EU och därigenom med möjligheten att stöda utveckling av landsbygden. I landsbygdsutveck-

lingen är målet ofta att skapa nya arbetsplatser på landsbygden, miljönytta mm. Men hur många varaktiga arbetsplatser som SSC:s projekt har skapat vågar jag inte uttala mig om. Det är kanske inte så många? Men hur mäter man detta? Och inom vilken tidsram? Något projekt kan ju ge bara en lite puff i början som sedan mycket senare, när projektet är avslutat, kan leda till resultat. T.ex. vårt s.k. Metodprojekt som varade tre år och avslutades år 2008 ger fortfarande nyttoeffekter i vår verksamhet. Många projekt producerar rapporter som kan användas långt efter projekttiden.

Allmänt taget kan sägas att det är svårt att påvisa den konkreta nyttan särskilt av korta projekt. Om man anställer en ny person som projektsekreterare för ett projekt som varar högst ett år går ofta det tre första månaderna till att sätta sig in i arbetet medan man redan efter ett halvt år börjar fundera på vad man skall göra när projektet är slut. Ibland kan det gå så att projektledaren avgår innan projektet är slutfört. Särskilt inom landsbygdsutvecklingen har det ofta varit svårt att hitta kontinuitet i projektverksamheten. Det har ofta blivit långa pauser i finansieringen då EU byter programperiod. Och då projektpersonalen hela tiden byts minskar också nyttoeffekterna.

Vems projekt?

En av de intressantaste frågorna är hur ett projekt initieras. Gör man ett projekt för att det finns lediganslagna projektpengar? Eller har man först en god idé som bör förverkligas varefter man börjar söka finansiering? Svaret borde ju självfallet vara att man först skall ha ett konkret mål och sedan söka finansiering. I praktiken är det dock så att den som delar ut projektpengar har ett mål som man vill förverkliga och den som är intresserad anpassar sin plan efter det. Stödet kan lediganslås med mycket kort varsel. Trenden går också mot att finansieraren är mera krävande och har klara målsättningar och hela tiden styr projektet mot utsatta nyttomål. Men också den som förverkligar kan påverka projektet.

För Svenska studiecentralen har huvudnyttan med projektverksamheten således varit man genom en liten egen satsning kunnat förverkliga omfattande projekt. En SFV-euro ger åtta projektfinsierade euron till. På basen av den respons vi fått tror vi också att finansierarna oftast varit nöjda. Hela personalen drar också nytta av den bredare kunskap och de impulser den större sociala massan ger.

Stefan Andersson

Värdet i att misslyckas

Cajsa Tengblad föreläser och arbetar med självbild i olika sammanhang och har gjort så sedan 2005. Hennes föreläsningar och boken *Självbild*, som hon gett ut på eget förlag, är fyllda av insiktsfulla och vettiga strategier för att uppnå en bättre självkänsla och med metoder som hjälper en att vara snällare mot sig själv. Hon delar generöst med sig av sina egna erfarenheter vilket ger hennes metoder en mycket mänsklig och vardagsnära approach. Enligt Cajsa har vi exempelvis alla en kärlekstank inom oss, en tank som fylls då vi uppmuntras, möter förståelse och bekräftas som dem vi är och som töms då vi förbises, stressas och behandlas dåligt både av andra och av oss själva. Då Cajsa i oktober 2010 höll en föreläsning i Helsingfors i regi av De Ungas Akademi uttryckte hon en tanke som är synbart självklar men som också är väldigt gripande då verkligheten kan tyckas stöda motsatsen. Jag bestämde mig för att göra en brevintervju med Cajsa och be henne svara på några frågor gällande detta. I oktober på

föreläsningen sa hon ungefär så här: "Vem är jag då jag inte orkar, inte får jobbet eller är för sjuk för att jobba? Är jag lika mycket värd då?"

Vad för slags tankesätt grundar sig dessa frågor på?

Jag utgår från FN:s deklaration av de mänskliga rättigheterna, där den första punkten lyder: "Alla människor är födda fria och lika i värde" – ett värde som inte är beroende av något annat än att vi finns till.

Varför kan det vara problematiskt att värdera sig själv och bygga upp sin självbild utgående från vad man GÖR istället för från den man ÄR?

Därför att vi lever i ett prestationssamhälle där vi värderas mycket utifrån vad vi GÖR, vad vi kan KÖPA oss, eller hur mycket vi SYNS. När vi möter en människa för första gången frågar vi ofta: "Vad gör du då? Vad jobbar du med?" Kanske skulle vi våga ställa både oss själva och andra frågan: "Vem är du?" och försöka fokusera mer på egenskaper än på prestation.

”Vad gör du då? Vad jobbar du med?”

Kanske skulle vi våga ställa både oss själva och andra frågan:

”Vem är du?”

Vad händer när man misslyckas om man bygger upp sin självbild kring prestation?

Om du bygger ditt värde på det du gör och inte på den du är, d.v.s. om du har en prestationsbaserad identitet, kan du få stora problem både med självkänslan och med självbilden när (Obs! Jag säger NÄR och inte OM) du misslyckas. Vem är jag när jag inte kommer in på utbildningen jag vill gå, när jag inte kommer med i bästa laget, när jag inte får något jobb eller blir av med jobbet, till exempel? Risken med att bygga sitt värde på det man gör är att världen går under när man misslyckas. Därför måste vi lära oss att skilja på det vi gör och de vi är. Du kan till exempel misslyckas med saker, utan att för den skull vara misslyckad; du kan göra dumma saker utan att vara dum etc. Vi måste bygga vår självbild på en grund som håller, det vill säga varje människas unika värde: ”Jag ÄR någon, bara för att jag finns till!”

Under en annan föreläsning som DUA arrangerade hösten 2010, som hölls av forskare Rasmus Isomaa om ungas psykiska hälsa, hölls en paneldiskussion i vilken det framkom hur viktigt det är att vuxna vågar misslyckas ibland. Att vuxna är bättre förebilder för de unga genom att inte alltid vara perfekta och istället modigt lär sig av sina motgångar. Borde vi våga misslyckas lite oftare? Varför är detta så viktigt?

Jag tror inte att det handlar så mycket om att våga misslyckas (för det gör vi väl hela tiden?), men däremot om att våga dela med oss av våra misslyckanden. Det enda säkra sättet att inte misslyckas är ju att inte göra något alls. När vi reser oss upp och fortsätter gå efter ett misslyckande, visar vi att vi tror på oss själva.

”Din uthållighet är måttet på hur mycket du tror på dig själv.”

Vi vuxna behöver vara ärliga och dela med oss även av våra svagheter och misslyckanden till den yngre generationen. En undersökning visar att vuxna som är sanna mot sig själva och lever efter sina värderingar har störst trovärdighet i ungdomars ögon. Vi måste våga visa oss som vi är. Vi måste ta tid med våra barn, prata med dem, lyssna på dem och lära dem att hantera sina känslor och problem. Inte sopa saker och ting under mattan av konflikträddsla. Våga säga: ”Jag hade/

gjorde fel. Förlåt mig”, när jag misslyckas som förälder. Det finns inga perfekta människor. Kanske är det i vår mänskliga svaghet som kraften är som allra störst? I erkännandet av min egen svaghet, blir jag mer beroende av andra. Vi mår bra av relationer och känner lyckokänslor av att känna oss omtyckta. Vi behöver varandra för att må bra, helt enkelt.

Då tempot i dagens samhälle verkar bli allt snabbare, ytan blir allt viktigare och prylarna som vi ”bara måste ha” blir allt dyrare... Då är det inte alldeles lätt att komma ihåg att det är vem man ÄR som är viktigt och inte dras med i prestations- och konsumtionsstressen. Hur gör man för att balansera och prioritera människovärde över samhällsnytta och effektivitet?

Ett tips är att inte ägna för mycket tid åt media, som innehåller mycket reklam. Reklamen utnyttjar vår osäkerhet och rädsla och vill att vi ska göra om oss och köpa oss lyckan. En människa som är osäker på sig själv är en bättre konsument. Och tvärtom: en människa som är nöjd med sig själv, dras inte lika lätt med i prestations- och konsumtionsstressen. Vill vi att våra barn ska vara nöjda med sig själva, måste vi gå före och visa vägen. Vad är sann lycka egentligen? Vad värderar vi när vi blir sjuka eller ligger på dödsbädden? Den tid du investerar i dina nära och kära får du igen och den ger inre tillfredsställelse. Men hur länge håller glädjen över en ny pryl i sig egentligen?

Självklart ska vi använda de talanger och egenskaper vi fått till att göra den här världen bättre, men det får inte ske på bekostnad av vår egen hälsa. Det är viktigt att hitta sin egen balans, till exempel mellan aktivitet och vila. Vad ger och tar energi i ditt liv? Du måste andas in för att kunna andas ut och tvärtom. En glad presterare har sitt värde i den hon är och inte i det hon gör i första hand. Ett tips kan vara att boka in så kallade ”bara vara – dagar” i almanackan: tid till att vara med mig själv och med det människor jag värderar och vill prioritera i mitt liv.

Välfärdsstandarden i dagens nordiska samhälle är högre än någonsin och samtidigt ökar det psykiska illamåendet, stressen och ensamheten. Har du några tankar om hur detta hänger ihop? Den icke-valda ensamheten är inte bra för någon människa. Många barn idag upplever att föräldrarna är både fysiskt och känslomässigt frånvarande i deras liv. Undersökningar

*Ingen människa kan få en
bra självbild på egen hand;
det är ett tillsammans-
projekt.*

visar att föräldrapar idag jobbar tio timmar mer i veckan och konsumerar dubbelt så mycket än vad man gjorde för 30 år sedan. Barn behöver närvarande föräldrar. Inga prylar i världen kan ersätta tid, omsorg och kärlek från föräldrarna.

Vi uppfostras till att bli självständiga och klara oss själva, men personligen tycker jag att vi gått för långt i vår individualism. Som jag sagt tidigare: vi behöver varandra för att må bra. Ingen människa kan få en bra självbild på egen hand; det är ett tillsammans-projekt. Vi finns på samma jord och andas samma luft – det du säger och gör, ja, hur du tittar på en annan människa får konsekvenser. 58 % av dem som skadat och skurit sig själva uppger att de blivit mobbade. Idag kan du ta ett beslut om att försöka underlätta livet för en annan människa. Behandla andra som du själv bli behandlad. Fråga dig: Vad händer med människor i din närhet? Växer de eller krymper de? Blommar de eller vissnar de? Du har möjlighet att fylla andras kärlekstankar!

Har du några tips på tankeövningar som hjälper till att skapa en stadigare grund så att vi inte kraschar då vi stöter på motgångar?

Att arbeta med sina tankar om sig själv är ett livslångt projekt och ingen "quick fix". Det finns inga tio, snabba nycklar till en bättre självbild och självkänsla. Men kanske kan följande övning vara till hjälp:

Lägg dig bekvämt, placera händerna på magen och koncentrera dig på andningen. Känn hur du andas in och ut: inandning – utandning, inandning – utandning. När du ligger där och "gör ingenting", kan du tänka: "Jag är någon för att jag finns till." Och precis som du måste andas in för att kunna andas ut, måste du regelbundet fylla på dina egna förråd för att kunna ge något till andra. Om du känner oro: tänk att du andas ut oron och andas in sinnesfrid. Lämna det som varit, oroa dig inte för framtiden och försök att fokusera på nuet. Var inte rädd för att "bara vara" och göra det du tycker är kul utan att det ska leda till någonting eller vara till nytta. Lägg dig i badkaret, sätt dig ner och titta in i elden i öppna spisen eller bara "tomglo" på ett levande ljus. Skriv ner följande meningar och upprepa dem för dig själv:

"Du behöver inte vara tillgänglig jämt. Du behöver inte vara stark jämt. Du behöver inte räcka till för allt och alla hela tiden." När du är snäll mot dig själv och tar hand om dig själv, blir du en bättre medmänniska. Den "sunda egoismen" leder till mer medmänsklighet och på så sätt skapar vi ett varmare och kärleksfullare samhällsklimat där alla olika sorters människor får plats.

Cecilia Mickelsson

5.5 2011 besöker Cajsas Helsingfors igen och håller en föreläsning om självbild. Anmälningar till DUA.

Läs mer om Cajsas Tengblad på: www.cajsas.tengblad.com

7.3. 2011

Celebrate yourself!

Kvinnodagen till ära arrangerar Marthaförbundet i samarbete med Svenska studieccentralen tre föreläsningar om MAT- som en del i ett välbefinnande och en sund livsstil. Som inspiratör och föreläsare fungerar **Alexandra Zazzi** från Sverige. Sydösterbotten 7.3, Jakobstad 8.3, Vasa 9.3.

8.3.2011

9.3.2011

Praktikanter?

Ungdomsverkstaden Sveps erbjuder Svenska studieccentralens medlemsorganisationer unga 16-28 åriga praktikanter, som behöver lösningar för framtida yrkeskarriär. Sveps erbjuder stöd och handledning för arbetsgivaren och praktikanten enligt behov.

Sveps har anställt en jobbcoach, som ansvarar för företags- och föreningssamarbetet. Jobbcoachen kartlägger arbets- och praktikplatser för deltagarna i verkstaden samt ordnar de praktiska kontakterna till samarbetspartners. Behöver Ni en praktikant i Er organisation? Kontakta jobbcoach **Lars Koskinen** e-post: lars.koskinen@sveps.fi eller Gsm: 050-562 5759 för tilläggsinformation.

Sopus

När jag var liten såg bilden av USA ungefär ut så här; amerikanarnas framgångar kommer sig av att självständighet uppskattas och stela byråkratiska lösningar system avskys. Idag tycker jag att skrämmande mycket av bilden av USA har budskapet "You have to follow the chain of command".

Den här idén verkar också vara populär i Finland, det finns en mycket stark underton av att vad som föreslås inte alls är lika viktigt som vilken maktposition den person har, som kommer med förslaget. Inom EU odlas igen bilden av att sex år är ungefär den lämpliga åldern för att börja studera för att man ska ha en god chans att klara av de stenhårda inträdesproven som ställs på EU-byråkrater. Det här låter mycket likt den tjänstemannaproven i den kinesiska dynastin Ming, där exakt återgivande av klassiska metoder var HELA nyckeln till en ämbets tjänst och självständigt tänkande var en ofelbar metod till att bli kuggad.

Det finns ett gammalt bra ord för den här typens system; kadaverdisciplin. Jag tror att tiden börjar vara mogen för att diskutera nyttan av kadaverdisciplin. Jag själv minns en romersk legionär i ett Asterixalbum (jag tror att det är *Arvernierskölden*) som har fått ett arbete som är helt förenligt med orderkedjan. Han sopar en innergård enligt metoden "först sopar jag ena halvan av marmorplattan och så pustar jag, sedan sopar jag andra halvan av plattan och pustar lite". Slutresultatet blir ett evighetsperspektiv, det är helt omöjligt att tänka sig att gården någonsin blir färdigt sopad. Belöningen för legionär Sopus skrämmande ineffektivitet blir, eftersom Asterixserierna är finurliga, helt logiskt att Julius Caesar själv belönar Sopus för korrekt militärt tänkande. Och det är rätt, för soldaten ställer aldrig frågan "Till vilken nytta?"

Walter Fortelius

Lyckan har många verkligheter

Se här! Morris visade upp tebladet han valt med omsorg. Litet och skört. Han plockade ett till, medan han fortsatte beskrivningen hur gott te tillverkas. De skall plockas innan de blir hårda. Ormar, här finns massor av dem. Du ser dem sällan. Bäst så. Jag hatar dem. En äldre man med gul plastkanna gnisslade försiktigt förbi på sin cykel. Ser du fotbollsplanen på toppen av kullen. Där, bredvid de tre lerhyddorna. Där spelade vi. Där samlades vi ofta också på kvällarna för samvaro runt elden. Det var där vi fick höra berättelser om Bacwezi, de osynliga fårherdarna och livet i Ruanda.

Vi satte oss ner. Ärr för ärr beskrev han hur de uppkommit på hans ben. Alla hade sin historia, varenda en återgiven i detalj. De förbipasserande männen och kvinnorna likaså. På avstånd sjöng barn i toner av nåt som påminde om trumslag. Är det du, Morris, frågade en skrynklig gammal kvinna. Åtminstone för femton år sedan hade hon varit rektor för byskolan. Vi fortsatte mot vattenkällan. Sången och trumslagen fick ansikten. En skara glatt sjungande barn marscherade i otakt till takten av slagen mot de tomma kannorna de bar på.

Vägen mellan Morris barndomshem i byn Salama i Uganda och vattenkällan går genom en vidsträckt teodling. Det vi kanske hade tänkt oss skulle bli en snabb stickare, blev en timmars detal-

jerad historia om min adoptivsons barndom. Känslan av stundens betydelse kunde inte bli mera fullständig.

Vad är lycka? Vad är livets mening? Det tog mig 55 år att hitta svaren. Jag hittade dem på den afrikanska kontinenten, där livet präglas av fattigdom och elände enligt västerländska mått. Jag hade levt ett lyckligt liv. I den lilla byn av lerhyddor förstod jag att det finns ännu något utöver kärleksfulla människorelationer och egendom. Då jag tänker på lycka, tänker jag alltid på den odramatiska delade samvaron med Morris på vägen till vattenkällan. Jag skrev i dagboken:

“Afrika har många verkligheter, många historier. Den rika kulturen, traditionerna, skönheten och genuina vänligheten har upptagit mina tankar. Ljus, vatten, mat, eld, graviditet, födsel, sjukdom och död har fått ett innehåll. Jag förstår nu varför livet alltid känts som endast halvlevt. Jag har upplevt livets betydelse. Det är inte det jag upplevt, utan det som tidigare känts så betydelselöst. Känslan är befriande. Den ger mig evig sinnesro. Jag kan njuta av det jag inte har. Jag hoppas farmor förstod hur mycket jag älskade henne. Jag kom aldrig till mig att säga det åt henne. Mina värden har förändrats och för alltid.”

Thomas Elfgrén